

В.М. Бараняк, канд. хім. наук, доцент, доцент кафедри

*Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка"*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИФУЗНО-КОПІЮВАЛЬНОГО МЕТОДУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НА ОДЯЗІ ТА ТІЛІ ОСОБИ

Розглянуто можливості використання дифузно-копіювального методу для встановлення факту незаконного носіння вогнепальної зброї за слідами на одязі і тілі підозрюваної особи під час розслідування злочинів, пов'язаних з її застосуванням. Запропоновано методика виявлення та дослідження слідів вогнепальної зброї на долоні умовно підозрюваної особи, яка дає можливість встановити факт незаконного носіння та застосування вогнепальної зброї, а в окремих випадках її ідентифікувати.

Конституція України визначає як найвищу соціальну цінність людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [1]. Тільки за умов захисту особи від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, можливе виконання завдань кримінального судочинства [2].

У Кримінальному кодексі України (далі — КК) передбачено чимало злочинів, вчинення яких пов'язане із застосуванням вогнепальної зброї. Серед таких злочинів, спрямованих, зокрема, проти життя, здоров'я і власності громадян, громадської безпеки та порядку, слід відзначити умисне вбивство (ст. 115 КК), розбій (ст. 187 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК), бандитизм (ст. 257 КК), хуліганство (ст. 296 КК) [3].

Незаконне носіння, зберігання, ремонт, придбання, виготовлення або збут вогнепальної зброї без належного дозволу утворює окремий склад злочину, кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 263 КК України [3].

У зв'язку з цим, на практиці часто виникає необхідність встановити факт носіння і зберігання вогнепальної зброї. Носіння зброї особою може бути встановлено під час проведення особистого обшуку, огляду речей та одягу особи, огляду трупа або освідування в порядку передбаченому ст.ст. 236, 237, 238, 241 Кримінального процесуального кодексу України [2].

На цей факт вказують: наявність самої зброї, а також сліди у вигляді нашарувань частинок металів, іржі, мастильних матеріалів або відбитків деталей зброї на одязі і тілі особи, сліди пострілу. Так, якщо за слідами пострілу на одязі і тілі підозрюваного встановлено, що постріл

проведено з короткоствольної зброї, яка знаходилася при пострілі під верхнім одягом, слідчий одночасно встановлює і факт носіння зброї цією особою, хоча на момент огляду (обшуку, освідчення) зброї у підозрюваного не було виявлено [4].

На факт зберігання зброї у певному місці зазвичай вказують виявлені при обшуку упаковка і частини боєприпасів, окремі деталі зброї, а також її відбитки на кобурі, чохлі, одязі, пакувальних матеріалах і в тайниках.

У криміналістичній літературі питання встановлення факту зберігання та носіння вогнепальної зброї за її слідами розглядається епізодично [4, 5]. У багатьох літературних джерелах, зокрема нових [6, 7], основну увагу зосереджено на встановленні факту застосування вогнепальної зброї за слідами, які залишені нею на тілі та одязі особи, що стріляла, на трупі та на різноманітних уражених зброєю перешкодах.

Носіння і зберігання вогнепальної зброї є прикладами пасивного використання зброї, а тому розслідування такого злочину повинно бути особливо повним, всебічним і об'єктивним.

У зв'язку з цим, велике значення має проведення комплексних експертних досліджень у галузі судово-балістичної трасології, судової медицини, дактилоскопії, судової хімії.

Одним з прикладів встановлення факту незаконного носіння вогнепальної зброї за її слідами є виконана у НДЕКЦ при ГУМВС України у Львівській області експертиза слідів вогнепальної зброї з кримінальної справи порушеної за фактом бандитизму.

Під час затримання особи за підозрою в участі в озброєній банді і вчиненні бандитських нападів, з кишені куртки був вилучений пістолет Макарова зі спорядженим магазином і наявним у стволі патроном. Кишеня, з якої вилучена зброя, була забруднена маслянистою речовиною невідомого походження.

Завдання експертизи полягало у вирішенні питань щодо походження і хімічної природи виявленої маслянистої речовини та можливої її ідентифікації зі змазкою пістолета Макарова.

Стандартна методика дослідження слідів змазки зброї на одязі підозрюваної особи є руйнівною і передбачає виготовлення вирізок з об'єкта-носія з наступним їх екстрагуванням органічним розчинником і порівняльним дослідженням отриманих екстрактів зі змазкою зброї хроматографічними та спектрографічними методами аналізу [7].

Дослідження виявлених на одязі підозрюваного слідів маслянистої речовини проводилось методом дифузного копіювання, який дає

можливість спостерігати локалізацію слідів маслянистої речовини на поверхні об'єкта-носія без його руйнування.

Дослідженню підлягали кожна з поверхонь кишені куртки підозрюваного, яку вивертали назовні і розміщували під нетривалим навантаженням між зволоженою гексаном хроматографічною пластиною та аркушем паперу. Після проявлення у парах йоду на контактограмі, отриманій з однієї з поверхонь кишені, спостерігали численні пунктирні траси коричневого кольору, що є характерним для слідів мастильних матеріалів. На аркуші паперу утворилася масляниста пляма, яка за формою і розмірами співпадала із затвором пістолета Макарова.

Іншу поверхню кишені досліджували аналогічно. На контактограмі на відміну від першого випадку, були отримані суцільні траси, а на аркуші паперу — масляниста овальна пляма, яка співрозмірна з поверхнею дульного зрізу пістолета Макарова.

Порівняльним дослідженням екстрактів маслянистої речовини з поверхні кишені куртки і змазки пістолета Макарова методом тонкошарової хроматографії було встановлено, що дана речовина за родовими ознаками є однаковою зі змазкою пістолета Макарова.

Крім цього, були проведені дослідження на предмет наявності слідів металізації від зброї на поверхнях кишені.

Для виявлення таких слідів, як і у випадку дослідження слідів змазки пістолета, використовувався метод дифузного копіювання з використанням хроматографічної пластини зволоженої слабokonцентрованим розчином соляної кислоти з наступним її проявленням розчином роданиду калію. На контактограмі, отриманій з однієї з поверхонь кишені, були виявлені сліди заліза у вигляді точкових скупчень, а на контактограмі з іншої поверхні — сліди у вигляді широких повздовжніх смуг.

Отже, у результаті дослідження контактограм з виявленими слідами змазки та металізації зброї, можна зробити висновок, що на одній із поверхонь кишені вони утворилися внаслідок тертя виступаючих деталей пістолета (запобіжника і затворної затримки), а на другій поверхні — гладкою поверхнею зброї. Отримані дані свідчать про довготривалий контакт поверхні пістолета з кишенею куртки.

Таким чином, виявлений під час дослідження слідів зброї, комплекс ознак був покладений в основу висновку експерта, який разом з іншими доказами у справі дав можливість слідству довести факт носіння вогнепальної зброї особою, яка підозрювалася в участі у озброєній банді.

Виконане дослідження дало початок пошуку методики виявлення слідів вогнепальної зброї на долоні підозрюваної особи.

З цією метою проводилось дослідження слідів металізації від ручної вогнепальної зброї на долоні умовно підозрюваної особи, а також можливості встановлення системи, моделі зброї та її ідентифікації.

Запропонована нова методика виявлення слідів вогнепальної зброї на тілі особи дифузно-копіювальним методом розширює та доповнює фундаментальні трасологічні уявлення про характер утворення слідів і може бути основою для вивчення слідоутворення від різних видів зброї.

Об'єктами дослідження були вогнепальна зброя, яка має відкриту тильну сторону рукоятки (зі щічками), та долоня експериментатора. Для експерименту були відібрані пістолети ТТ (калібр 7,62 мм), Беретта (калібр 9,0 мм), МЦ (Марголіна) (калібр 5,6 мм) і сигнальний пістолет-ракетниця СПШ (калібр 26,0 мм).

Дослідження проводили за наступною методикою. Пістолет протягом приблизно 15 с утримували в руці, тричі натискаючи на спусковий гачок. Після цього, долоню з незначним зусиллям прикладали до аркушу відфіксованого фотопаперу, який попередньо був зволожений 25-процентним розчином оцтової кислоти. Отриманий відбиток проявляли 1%-ним водним розчином діетилдітіокарбамату натрію, який утворює стійкі комплексні сполуки з іонами заліза. Під час проявлення спостерігали утворення зображення слідів від металеві частини рукоятки зброї, які виявились співрозмірними із шириною рукоятки зброї. На зображеннях також зберігається відстань від краю рукоятки до центру гвинтів (заклепок) кріплення щічок. На контактограмах сліди утворювались незалежно від того, у якій руці утримувалась зброя, а після проведеного пострілу з даної зброї вони відзначалися більшою чіткістю зображення внаслідок віддачі зброї. Також встановлено, що відбитки зброї на долоні зберігаються протягом 4 год при невимушеній поведінці експериментатора (такій як тримання за поруччя у громадському транспорті, відкривання дверей за ручку замка, контакт з іншими металевими предметами).

На контактограмі, отриманій з пістолета Беретта, чітко проявилася будова його рукоятки. Крім основного сліду спостерігається зображення металеві декоративної смужки завширшки 2,5 мм, яка обрамляє контури щічок.

Під час вивчення слідів, утворених рукояткою пістолета Марголіна, крім родових ознак, були також виявлені індивідуальні ознаки, такі як ступінь закручування та напрямок розташування шліца головки гвинтів кріплення щічок.

Застосована методика дослідження дозволяє визначити модель зброї за такими груповими ознаками як форма, будова, ширина рукоятки та місцезоташування гвинтів кріплення щічок рукоятки зброї.

Проблемним залишається питання щодо механізму утворення слідів, а саме, внаслідок тертя контактуючих поверхонь, розчинення металу рукоятки зброї у потожировій речовині долоні чи їх комбінованої дії. Для вирішення цього питання проводились дослідження на екранованій шкіряноу рукавицею поверхні долоні. Отримана контактограма дає підстави стверджувати утворення слідів від металевої частини рукоятки зброї внаслідок тертя контактуючих поверхонь.

Цікавим також є питання щодо механізму утворення слідів від зброї на поверхні долоні трупа особи, що є предметом подальшої наукової роботи автора статті. Таке дослідження, зокрема, дало б можливість вирішити деякі проблемні питання, які пов'язані з інсценуванням самогубства із застосуванням вогнепальної зброї.

Таким чином, описана вище методика дає можливість встановити факт незаконного носіння та застосування вогнепальної зброї, а в окремих випадках — ідентифікувати зброю.

Список використаної літератури

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 7 жовтня 2012 року: (офіц. текст). — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. — 64 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України”: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. — 382 с.
3. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: станом на 5 квітня 2001 р. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Каннон, А.С.К., 2001. — 1104 с.
4. Криміналістика: учеб. для вузов / [под ред. проф. Р.С. Белкина и проф. И.М. Лузгина]. — М.: РИО МВД СССР, 1978. — Т. 1. — 383 с.
5. Криміналістика: учеб. / [под ред. проф. А.Г. Филиппова (отв. ред.) и проф. А.Ф. Волынского]. — М.: Спарк, 1998. — 543 с.
6. Криміналістика: підруч. / [за заг. ред. акад. П.Д. Біленчука]. — К.: АТІКА, 2001.— 542 с.
7. Криміналістика: учеб. для вузов / [под ред. Р.С. Белкина]. — М.: НОРМА — ИНФРА. М, 1999. — 990 с.

Резюме

Рассмотрены возможности использования диффузионно-копировального метода для исследования следов огнестрельного оружия на одежде и теле подозреваемого лица с целью установления факта незаконного ношения оружия в ходе расследования преступлений связанных с его применением. Предложена методика выявления и исследования следов огнестрельного оружия на ладони условно подозреваемого лица с целью установления факта незаконного ношения и применения огнестрельного оружия, а в отдельных случаях идентифицировать ее.